

«Зірка» / О.Петраш // Богдан Лепкий – видатний український письменник. – Тернопіль: збруч, 1993. – С.122–129.; Лотман *Лотман* Ю. Семиосфера. Культура и взрив. Внутри мыслящих миров: Статьи. Исследования. Заметки / Ю.Лотман. – М.: Искусство, 2004. – 704с.

У статтє анализується естетическая функция категории времени и пространства в художественном мире повести «Зірка» Богдана Лепкого, прослеживается роль хронотопа у творении органической, за сюжетно-композиционными структурами, повести. Особенное внимание уделяется роли времени у моделировании психологического состояния героев.

Ключевые слова: *время, пространство, художественный мир, хронотоп, наратор.*

Дмитро Курчій, доц. (Івано-Франківськ)

ББК 83. 3 (4 Укр)

УДК 82-95+82-31+821. 161. 2

Жанрово-стильова своєрідність роману Марії Матіос «Солодка Даруся»

У статті розглядаються жанрово-стильові й проблемно-тематичні особливості твору Марії Матіос «Солодка Даруся». Роман аналізується крізь призму набутоків критиків та літературознавців.

Ключові слова: *постмодерна література, М. Матіос, історія, роман.*

Dmytro Kurchij «Revelations, the sacred wise book ...»Works of Maria Matios. The novel «Sweet Darusia»

The article envisages the genre and stylistic, problematic and thematic peculiarities of the novel “Sweet Darusia” by Maria Matios. The novel is analyzed from the point of view of many literary critics.

Key words: *postmodern literature, Maria Matios, history, novel.*

Метою пропонованої статті є висвітлення окремих аспектів творчості буковинської письменниці Марії Василівни Матіос. Аналізуються композиційна, жанрово-стильова та проблемно-тематична особливості роману «Солодка Даруся». Значна увага приділяється оцінці літературознавців, дослідників, критиків щодо одного з кращих творів української постмодерної літератури.

Марія Матіос – одна з найвідоміших сучасних українських письменниць (поет, прозаїк, публіцист), твори якої є одними з найчитабельнішими, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка (за роман «Солодка Даруся», 2005), народний депутат України з 2012 року. Автор поетичних книг «З трави і листя» (1983), «Вогонь живиці» (1986), «Сад нетерпіння» (1994), «Десять дек морозної води» (1995), «На Миколая» (1995), «Жіночий аркан» (2002), «Жіночий аркан у саду нетерпіння» (2007) та прозових – «Життя коротке» (2001), а ще – жорстка «Нація» (2001, 2002), смачний кулінарний «Фуршет від Марії Матіос» (2002), еротичний «Бульварний роман» (2003), трагічна «Солодка Даруся» (2004, 2005), психологічна розвідка «Щоденник страченої» (2005, 2007), «Містер і місіс Ю в країні укрів» (2006), «Нація. Одкровення» (2006), «Майже ніколи не навпаки» (2007), «Москалиця; Мама Мариця – дружина Христофора Колумба» (2008), «Кулінарні фігли» (2009), «Чотири пори життя» (2009), «Вирвані сторінки з автобіографії» (2010), «Армагедон уже відбувся» (2011) та трагічна повість «Черевички Божої Матері (присвятила пам'яті свого тата, 2013).

Романи Марії Василівни офіційно визнані бестселерами, перевтілюються у театральні вистави (за мотивами роману створено дві репертуарні вистави в Чернівецькому та Івано-Франківському театрах), фільми (сьогодні на Івано-Франківщині та Закарпатті – у Микуличині та Рахові – тривають зйомки стрічки), а читацька аудиторія загалом – від школярів до пенсіонерів. Любов до письменниці є всенародною.

Про М. Матіос написано багато серйозних та вичерпних статей. Чимало критиків сходяться на тому, що вона володіє особливим, неповторним стилем. Пише легко про важкі речі. За летючістю фраз, буденністю подій та мережею численних і начебто незначущих діалогів, холодною кам'яною брилою постає людська трагедія. Вона не на першому плані, але вона тут, перед тобою, і ти відчуваєш та усвідомлюєш її невідворотну тягучу присутність. Літературознавець Д. Дроздовський наголошує, що «Марія Матіос утверджує в українській літературі власну художню модель. Якщо у європейській традиції Вальтер Скотт вважається творцем своєї романої моделі (у якій історична лінія переплітається з лінією «love story»), то українська авторка пропонує свій спосіб

художньої репрезентації минулого. У її творах обов'язково наявні «дивні герої», які є свідками страшних історичних катастроф, що пережила Західна Україна. І наслідки цих трагедій мають значення для розуміння сучасної України як країни, що розплачується за минулі гріхи».

Найвідоміший і найпопулярніший роман Марії Матіос «Солодка Даруся» справедливо назвали «трагедією, адекватною історії ХХ сторіччя», а саму Дарусю – «образом майже біблійним». Три драми одного життя: чи не забагато для однієї людини? Мабуть, що забагато, тому дехто вважає Солодку Дарусю майже біблійним персонажем, адже інколи бракує звичайних «людських» сил, аби витримати ті випробування, що посилає життя. Сила Дарусі – у її навіженості, а слабкість – у звичайній людськості.

Події, описані в романі «Солодка Даруся», – це українська історія 30–70-х рр. ХХ століття. Це, зокрема, період насильницької колективізації на Буковині та в Галичині, прихід радянської влади, появи так званих «лісових людей» – Української повстанської армії, яка вела відкриту й приховану боротьбу із «советами». Однак історичні події – не основний предмет зображення у творі: у ньому насамперед ідеться про людську душу, відкриту й водночас захovanу від стороннього ока.

Письменниця виступила новаторкою, увівши жанр роману-драми своїм непересічним твором «Солодка Даруся» до української літератури. «Драма на три життя», – як визначила жанр «Солодки Дарусі» М. Матіос, – моральне застереження з домінуючою думкою: історія і кожна окрема людина за всіх часів та режимів пов'язані.

«Солодка Даруся» – довершений з погляду композиційної організації твір. Кожна частина «драми» має назву. Перша – «Даруся» (драма щоденна), друга – «Іван Цвичок» (драма попередня), третя – «Михайлове чудо» (драма найголовніша). Ці три драми розташовані не за принципом хронології, а в порядку смислової градації й тісно пов'язані між собою. Тут діє принцип дзеркальної композиції, де перший і третій розділи у своєрідний спосіб віддзеркалюються у другій частині, де якнайповніше зосереджено умовне сьогодення. Така побудова роману, у якому розкривається людська трагедія поетапно, у зворотному напрямі – своєрідний заклик до читача – роз'яснення проблем сьогодення

слід шукати в минулому, адже саме там закорінені основні важелі дня сьогоднішнього.

Трагедія Солодкої Дарусі розкривається перед нами «задом наперед»: спочатку її особисте життя у зрілому віці та статусі «німої та хворої жінки несповна розуму». Ми поринаємо в її думки, почуття, світосприйняття, німоту, біль та самозаглиблення.

Далі – розповідь про історію Дарусиноного кохання: так, у неї була своя любовна сторінка, як не дивно це звучить. Знайшовся і для неї принц на білому коні (Іван Цвичок), але не судилося бідним та обділеним бути разом.

І, нарешті, ми дізнаємося про те, як Даруся із звичайної дівчинки стала такою, якою є: німою та кволою – розповідь про Дарусиних батьків Матронку та Михайла – ще одна трагічна історія, яка випалює людські душі, цього разу позначена тяжкими історичними подіями часів приєднання західноукраїнських земель та Другої світової війни.

У «Солодкій Дарусі» розкрито трагедію сім'ї Ілашуків – Михайла, його дружини Матронки й донечки Дарусі, а в особі родини – трагедію всього буковинського народу, який роками жив у страху. Окупанти змушували його йти проти власної волі. Люди безвідмовно виконували накази, вбачаючи в цьому порятунок для себе та своєї родини, інші не витримували знущань і закінчували життя самогубством, третіх знищували фізично й морально.

Спочатку здається, що головною героїнею є Даруся, але потім з'ясовується, що головними героями твору виступають батьки дівчини, що опинилися у вирі буремних 30–70-х рр., і мешканці буковинського села Черемошного. Авторка поступово розкриває перед читачем трагедію Дарусі, починаючи з натяків-деталей, які змушують уже з перших рядків проинятися її долею. Марія Матіос відобразила не так людей, як епоху, яка породила злочин, і вже на її тлі розкрила драму людських стосунків.

У романі «Солодка Даруся» образи й деталі здатні прогнозувати та роз'яснювати як майбутнє (минуле) героїв, так і події художнього твору. Зокрема, у першому розділі читач дізнається, що Дарусю називають «солодкою» замість «нерозумної» і що вона не може навіть чути слово «цукерка». Третій розділ розкриває причину цього: довірливою дитиною за солодкого льодяного півника розповіла енкаведистам правду про

допомогу батька лісовим борцям-партизанам. Письменниця виносить присуд часу, у якому, немов у кривому дзеркалі, викривлюються традиції народної моралі, де заручниками боротьби стає родина й понівечене дитинство, а як наслідок – понівечена доля.

У романі Марії Матіос головними дійовими особами виступають паралельно з людьми образи болю, голосу, німоти, мови, волі, вічності, долі. А сам роман – філософія духу і моралі, буття і страждання, болю і любові, долі народу і долі людини.

У цій драмі «на три життя» немає нічого однозначного: ні персонажів, ні обставин, ні розв'язки. У романі немає епохальних людей чи подій, позитивних чи негативних героїв, але, як стверджують критики, «коли читаєш цю книгу, болить серце».

Відомий літературний критик Євген Баран назвав «Солодку Дарусю» книгою-одкровенням, книгою із розряду сакральних, мудрих, «тих, у яких розповідається про вічні людські драми і трагедії». Вона несе в собі усвідомлену необхідність «бути»попри всі випробування й перенесені страждання.

Роман за найвимогливішими критеріями «належить до видатних непроминальних творів» (Д. Павличко). Це неабияке явище на нашому літературному полі. Незвичайний, безпрецедентний успіх має твір серед читачів. Справді важко назвати який-небудь інший із сучасної літератури, що мав би такий розголос і резонанс (наклад книги 50 тисяч примірників – дивовижний для України).

«Солодка Даруся» справляє неабияке враження. А яке саме – то вже суто індивідуально, але в одному можна бути абсолютно впевненим: байдужим твір не залишить нікого. Ні його тематика, ні наявність реалістичних елементів опису, ні велика кількість діалектної лексики аніскільки не відштовхують вимогливого сучасного читача.

Важливо проникнути у міркування-роздуми Марії Матіос про роман «Солодка Даруся».

«Такі книжки, як «Даруся», чи «Нація», або «Життя коротке», не є робленими, вони пишуться у напівсвідомому стані. Тебе нема, ти між землею й небом, і ти не думаєш про те, як це сприйматимуть, що про це скажуть, що напишуть і чи взагалі будуть писати; воно тебе несе, як повінь, як несе людину вода, і

вона або врятується, або ні, вона вже собі не підвладна, стихії. Такі книжки не вигадуються. Воно саме приходить. Якби писати тільки такі книжки, як «Даруся», можна і «дахом» поїхати» [11, с. 12].

«...мої книжки – це книжки, писані лівою рукою (я шульга від природи), тобто ті, що близькі до класичного письма: «Солодка Даруся», «Нація», «Життя коротке» і «Щоденник страченої». У моїй лівій руці зосереджено все моє серце, письменницький досвід і жадоба знань. Інші книжки – це релакс між ними. Бо для того, щоб написати «Солодку Дарусю», – треба було випотрошити себе енергетично на кілька років наперед» [10, с.14].

«До мене приїхали російські видавці й запропонували видати в Росії — я їх тричі перепитала! – «Дарусю» і «Націю». Нормальні умови запропонували. Вони стежать за нашим книжковим ринком і кажуть, що такі книжки здатні зробити більше, ніж деякі політики, принаймні багато чого роз'яснити тій-таки Росії, яка досі послуговується «стереотипною» українською історією»[11, с 12].

«Я добре знаю, що хочу сказати кожною книжкою. Я завжди кажу, що «Життя коротке», «Нація», «Даруся» – це книжки-батоги. Вони написані лівою рукою, бо я від природи шульга, тобто найправдивішою мною, найглибиннішою»[11, с.12].

«Головна героїня мого роману «Солодка Даруся» завдяки безпощадним жорнам історії і безпощадним людям кілька десятиліть була позбавлена голосу. Але у час найгострішого сердечного піднесення і найвищої драми свого трагічного буття вона нарешті промовила єдине слово, покликавши до себе Богом вибраного їй чоловіка. Згодом, ненавмисно вражена в саме серце, Даруся заговорила...востаннє, навіки поховавши невиправдані надії на своє маленьке – людське – щастя.

Пишучи цю книжку, я не сподівалася, що образ дівчини, битої судьбою і людьми, за короткий час стане метафорою моєї країни. Так само, як Даруся, моя стоодурена Україна у час пекельного прозріння і найвищого злету своєї відваги і духу, безстрашно сказала «Так!» тому, кого нарешті допустила до глибин своєї мовчазної та нелукавої душі» [9, с.2].

«Солодка Даруся» – один з творів, які читаєш на одному диханні, а потім ще й ще повертаєшся до нього. Текст дуже вдало балансує на межі «серйозної-високої» літератури та «масового»

роману, котрий «легко читати». Він визнаний найкращою художньою книжкою останнього 15-річчя, яка вплинула на український світ.

«Цю книгу прочитали Ліна Костенко, Павло Загребельний, Дмитро Павличко, Микола Жулинський. Усі єдині в одному: в сучасній українській літературі з'явився справжній шедевр» (Літературна Україна. 2004. – 2 вересня).

«Солодка Даруся» – це хрестоматійний твір для курсу української літератури. Хрестоматія і крапка. Кращого роману за останні роки 20 в українській літературі не було. Марія Матіос представила трагедію, гірку і страшну, як це буває тільки в житті. Трагедію, адекватну історії» (Україна молода. 2005. – 26 травня).

Історія трагедії українського народу закликає людство не робити таких помилок. «Життя – єдина мить, для смерті ж вічність ціла»... Ця думка не нова та завжди актуальна. Авторка застерігає, живи і пам'ятай про це, бо «ніколи не рано думати про завтра»: про життя і його цінності.

Література: *Павлишин* Павлишин Галина. Рецепції роману «Солодка Даруся» Дмитром Павличком / Павлишин Г. // *Studia METHODOLOGICA*. – Випуск 30. – Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ ТНПУ ім. В. Гнатюка. – С. 28 – 31.; *Голобородько*: Голобородько Я. Буковинська орнаментика М. Матіос / Я. Голобородько // *Вісник Національної академії наук України*. – К., 2008. – № 3. – С. 66 – 73.; *Гутовський*: Гутковський В. Анотація / В. Гутковський // Марія Матіос. Солодка Даруся. – Львів: ЛА «ПРАМІДА», 2005. – С. 4.; *Дімаров*: Дімаров А. Марічка / А. Дімаров. // Марія Матіос. Солодка Даруся. – Львів: ЛА «ПРАМІДА», 2005. – С. 6.; *Жила* Жила Світлана. Художньо-творча діяльність учнів у процесі вивчення повісті-новели М. Матіос «Просили тато-мама...» / Світлана Жила // *Українська література в загальноосвітній школі*. – 2003. – №2. – С. 48 – 52.; *Жила* Жила С. «Трагедія адекватна історії»: роман Марії Матіос «Солодка Даруся» та читацька конференція за цим твором / С. Жила // *Українська література в загальноосвітній школі*. – К., 2007. – № 3. – С. 6 – 12.; *Іванова* Іванова І. Б., *Клімова* С. В. Дмитро Павличко / І. Б.Іванова, С. В. Клімова // *Українська література: навч. посіб.* – Х.:Парус, 2005. – С. 233 – 238.; *Матіос* Матіос Марія. Солодка Даруся. – Львів: ЛА «ПРАМІДА», 2005. – 176 с.; Матіос Марія. Тільки правди! Невиглошена промова Лауреата Національної премії Тараса Шевченка під час вручення відзнаки / Марія Матіос // *Літературна Україна*. – 2005. – 17 березня. – С.2.; *Матіос* Марія Матіос. «У моїй лівій руці зосереджено все моє серце, письменницький досвід і жадова знань» / Матіос Марія // *Українська культура*. – 2006. –

№3 – 4. – С. 14–15.; *Марія* Марія Матиос. «Жодна книжка не допомогла жодному політикові» / Матиос Марія // Дзеркало тижня. – 2006. – №11. – 25 березня. – С.12.; *Павличко*: Павличко Дмитро. Безодня, куди страшно заглядати / Дмитро Павличко // Літературна Україна. – 20 січня 2005р. – №2. – С.6.; *Римарук* Римарук І. Трояка ружа або Солодка Даруся / І. Римарук // Марія Матиос. Солодка Даруся . – Львів:ЛА«ПІРАМІДА», 2005. – С. 7.; *Сипливець* Сипливець С. «Історія, яка ніколи не припиняє їхати колесами по людях...» До вивчення твору М. Матиос «Солодка Даруся» / С. Сипливець // Українська література в загальноосвітній школі. – К., 2007. – № 3. –

С. 12 – 14.; *Солод* Солод Ю. Пелюстки троякої ружі / Ю. Солод // Голос України . – 2005. – № 28. – 15 лютого. – Вівторок . – С. 2.; *Харчук* Харчук Р. Б. Сучасна українська проза. Постмодерний період: навч. посіб.– Київ: ВЦ «Академія», 2011. – 248с.

В статті розглядаються жанрово-стильові та проблемно-тематичні особливості твору Маріи Матиос «Солодка Даруся». Роман аналізується через призму критиків та літературознавців.

Ключові слова: постмодерністська література, М. Матиос, історія, роман.

Лариса Куца, к.філол. наук (Тернопіль)

Поетичний цикл І.Франка «На старі теми»: специфіка інтертекстуальної парадигми

УДК 821.161.2-1.09

У статті зроблено спробу стереометричного прочитання віршів І.Франка, які увійшли до циклу «На старі теми». Простежено інтенції ліричного суб'єкта крізь призму інтертекстуальності, особливо у віршах, які об'єднані мотивами «Слова о полку Ігоревім». Узагальнено найхарактерніші типи інтертекстуальних відношень.

Ключові слова: ліричний розповідач, інтертекстуальні відношення, історіософська поезія.

Larysa Kutsa. The poetic cycle «On old themes» by I. Franko: the specificity of intertextual paradigm. This article attempts a stereometric reading of poems by I. Franko, which entered the cycle «On Old Themes». Intentions of the lyrical subject are traced in the light of intertextuality,